

PO LETECH

Takovou zimu, jaká naše hory navštívila, nepamatovala ani stará Habrová a ta měla pravnučku na vdávání. Byla to zima! Dobře že chaloupky pokryly stěny své až po střechu otepěmi roští, ledový vítr nedostal se přece tak snadno do světnic. Všecko bylo zaváto sněhem, při každém kroku zapadali tkalci až po pás. Chudáci, zkusili!

A přece musili s kopců dolů do městečka, k židovi, jenž bavlnu vydával, aby na kopce těch několik krejcarů vydělali. Ovázali si hlavu ženinou loktuškou a boty hadry a tak šli „kocournicí“. Pomoz pámbůh! Vichrové proháněli se lesem a metalí tkalcům celé kusy sněhu do očí.

Lépe je na kopci nad lesem, u Kosinků. Víšek nade dveřmi třepetá se v studeném větru, jako by zval kolemjdoucího, aby se zastavil. A nezval nadarmo. Před dveřmi vidíte široké saně s korbou. Po sněhu kolem je roztroušeno seno a zrní, a rozcuchaní vrabci sletují se v hejnu, aby po dlouhém čase zase jednou si pochutnali.

Vejděme do hospody. K černému, krví natřenému stropu vznáší se kouř z několika dýmek. V jednom koutě sedí za stolem dva konští handlíři ze Žabokrka a vedle starý Valášek, jejich příručí, s lysou hlavou, pan kmotr Zima ze Zlička, jejich obět. Jsou to bratři Olšáci, dobře známí po okolí. Jeli z Mochova, kde ničeho nepořídili, a vracejíce se zastavili se u Kosinků; tu našli Zimu, jenž z městečka se vracel. Starší, Honzík, jest čtyřicetiletý, posud mládenec a statný.

Kol silného těla vine se mu široký opasek, na němž jméno jeho pávím brkem jest vyšito. Obličej a pokud viděti krk jsou zardělé; malé, šedé oči sotva je vidět. Má velký modrý burnus a na něm na zádech přišit divně kroucený květ z černé lemovky. Zrovna tak oděn jest mladší bratr Josef. Ten jest hubený; oženil se, má pěkný statek dole v Žabokrkách, ale je více na trzích, ve světě, než u ženy a při hospodářství.

„No, kmotře Zimo, plácnete si?“ volal Honzík a nastavoval mohutnou, tlustou pravici.

„Slevte, slevte!“

„Ať se zpropadnu, jestliže není hnědák takový, jak povídám. Neceníme,“ dušoval se Josef.

„Dvacet let jezdím do Chrudimi a pánbůh ví, takového koně jsme neměli. Člověk by mohl pro něj mračit,“ přemlouval starý, lysý Valášek.

„Kosinko, ještě sklenku!“ ozval se drsný hlas za kamny. Seděl tam kdosi v starém vojanském plášti, s čapkou na ucho naraženou. Rukama byl opřen o stůl. Dosud byl spal a nikdo si ho nevšimnul.

„Máš peníze?“ tázal se hospodský.

„Eh — peníze! Však já zaplatím. No, ještě na cestu.“ A hospodský prázdnou skleničku vzal a plnou nepřinášel.

Muž v plášti vstal a vrávoral k hospodskému: „Kmotře, jen jednu, je dnes taková zima — na cestu.“

„Nedám, máš dost!“

Starý voják zaklel a rozhlížel se po světnici.

„A pozdrav bůh, Valášku!“ a podával ruku Valáškovu, jenž cpal sobě dýmku. „Dávno jsme se neviděli. Nu, dej mně zavdanou. Tak. Ah, kmotr Zima, dej pánbůh!“ a nadzdvihoval čapku.

Zima, smlouvaje s Olšáky, neslyšel. „Nech je,“ domlouval Valášek. Ale Tondík hlásil se k Zimovi.

„Co tu chceš?“ rozkřikl se Josef, jenž dosud dělal, jako by vojáka neviděl.

„Od tebe nic!“

„Tedy táhni!“

Tondík zakroutil si vousy, postrčil čapku a začal pohybovati rukama, jako by tloukl na buben. Ústa chtěla napodobit zvuk bubnu, však těžký jazyk nestačil rukám.

„Jedna — dvě, jedna, dvě! Ano — tak jsem bubnoval, když jsme byli v ohni. Jedna — dvě!“ mluvil drsně Tondík.

Mladší Olšák uhodil pěstí do stolu, neboť věděl, to že mu dělá starý voják Cinklo to na podlaze, kořalka tekla po ní. „Napij se a jdi!“

„Myslíš, Jozko, že se tě prosím o kapku kořalky? Ty mně chceš zaplatit? Za celých šestnáct let skleničku kořalky? To ono se ti to zunká, ty pýcho — ale šestnácte let mlátit na buben! Tvůj táta nebyl hloupý, na mou —“ A Tondík přistoupil ku stolu.

„Mlč!“ zvolal mladší Olšák a vstal zlostí zardělý, „anebo —!“
„Hoho, Olšáku, pomalu. Víš, nebál jsem se za svobody ani tebe ani tvých pomahačů, když jste se na mne umluvili —“
„Klid se!“

Hospodský přiskočil a chtěl Tondíka za límec vyvést. Nesměl mu tak dobřého hosta obtěžovat.

Starý tambor odhodil od sebe hospodského: „Nerad slyšíš tu kroniku, vid? Dobře se o mne postaral tvůj otec, ten starý pletichář! Na vojně —“ Nedomluvil. Shrnuli se na něho a starý tambor podlehl.

Vrzly dveře, mráz do světnice nadýchal a dech jeho táhl se po podlaze jako mlha. Když dech ten zmizel, seděli zase všichni u stolu.

Pak ještě se ozvalo bouchání na dveře a Tondíkův hlas, pak utichlo vše a pak již jen lomcoval prudký vítr, přinášeje s sebou bělostné mraky sněhu. — Dveře zapadly a starý voják stál sám ve sněhu. Vrabci polekaní uletěli na blízký strom. Z lesa divoký vítr zahvízdal, až to starým tamborem projelo. Vtom pocítil teplo na tváři, sáhl po hlavě — měl ruku zbarvenou krví.

Chytlo ho to ještě, jako lýtý hnál se na dveře, znova buše a křiče. Však ticho bylo uvnitř, kroky na síni se neozvaly.

Sňav čapku, bídným šátkem si podvazoval hlavu. Vítr mu vjel do vlasů, chatrný plášť zavlál ve větru, rána zabořila. Zaklel a pak kráčel dále. Hučelo mu v hlavě; ke všemu ještě ránu, krev. — Zatať zkřehlé pěstě.

Vpředu před Tondíkem jevily se temné obrysy lesa „kocournice“ jako mlhavý voj obrů.

Pod „kocournicí“ v údolí jest jeho rodná ves. Tam zaměřil. Mráz obarvil mu řasy i hustý pod nosem vous na bílo. Chvěl se a hučel stále něco o prodání a o odplatě. — Vystál již mnoho, mnoho v životě. Tak se mu vše krásně podobalo za mladosti. Měl dědit pěknou chalupu a něco pole, za hospodyně chtěl uvést k sobě Verunku Hanušovu. Chtěli se; ale což platno, nebyli si souzeni.

Kdo by se byl nadál, že Josef Olšáků to opravdu s Verunkou myslí. Myslílo se, že jen tak tam chodí, ale on ji měl v srdci a byl ze statku.

Starému Hanušovi lahodilo, že se dcera má dostat do statku, a zapověděl Tondíkovi chodit k Verunce. Ale když s ní nemohl mluvit na sadě nebo u okna, mluvil s ní u kříže, na stráni, nad vesnicí. Až pak ty schůzky přestaly navždycky.

Přišel odvod. Tondík sice utekl do Vítových dolů, ale dostali ho, musil na zámek a dali mu místo Verunky šavli. Však si o tom dost napovídali, že starý Olšák není nadarmo rychtářem. Tehdy pořídil člověk za několik dvacetníků mnoho. Šestnáct let!

Smutno je na vojně a trvalo dlouho, než si Tondík přivykl. Ale pak to šlo. Viděl to u ostatních, zkusil a našel úlevy. Pil. A pak když mu matka zemřela, neměl již nikoho a ničeho ve světě. Šestnáct let!

Chaloupky se nachýlily, staří byli pod drnem a ta, jež květoucí dívkou byla, stala se ženou a matkou několika dětí.

Pustá byla Tondíkova chalupa. Člověku přicházejí divné myšlenky na místech, kde býval šťasten, a pak se divte, že Tondík neodvykl pití ani doma. Chodil k muzikám a dával si hrát písně, které mu hrávali, když ještě chodil za Verunkou. Pil, až mu chalupu prodali a on se stal žebrákem. Zestárnul, nebyl k práci. Vytáhl z truhly starý vojanský plášť a potloukal se ode vsi ke vsi. Když se napil, obveseloval lidi. Vypravoval o vojnách, kolikrát byl v ohni a jak tloukl na buben.

Takový jindy hoch, jako kytka a teď — starý voják, opilec. Politovali někdy starého tambora ti, kdo znali Tondíka Lipeckých. —

U Kosinků se nesmluvili. Zima vstal, aby odešel. „Dáte tak hnědku?“ tázal se ještě u dveří. — „Neceníme.“ — Zima odešel.

Připozdívalo se. Hospodský rozsvítil lampu.

„Pojedeme. Zaprahejte, Valášku.“

Valášek již chvíli byl zapřáhl a čekal přešlapávaje u saní. Mladšího Olšáka nemohl bratr dostat od sklenice. Konečně vyrazili ze dveří a Josef usedl na kozlík. „Já pojedu. Dohoním, co jsme zameškali.“

Odmlouval Valášek, byl již večer, kol mlhavo, cesta zaváta. Odstrčil rozjařený Olšák starého koňáře do saní k staršímu bratrovi, vzkřikl na koně a práskl do nich bičem. Hříbata se vzepjala, pak uháněla cválem. Saně letěly šipkou, až zmizely v mlze u „kocournice“. Zvonek bylo ještě chvíli slyšeti. —

Zvolna kráčel Tondík „kocournicí“. Cesta mu byla obtížná. Zapadl ve

výmola, jakýchž na horské cestě, po níž z jara voda jako bystrina se žene, a chvíle ušla, nežli se zas vyhrabal. Oudy mu zkřehly, zemdlenost jej přemáhala. Darma se ohlížel po nějakém obydlí, kde by odpočinul. Ještě kus cesty bylo do údolí, kde světla rodné vsi jako bludičky prokmitovala. Přišel pod „kocournice“ na úzkou cestu. Po pravé ruce vypínala se vysoká stráň jako stěna, po levici byl hluboký oupad. Zde sklouzl se starý tambor a již spočíval ve sněhu. Darma se namáhal, aby vstal. Hlava jako olověná klesala mu k prsům. Teď vztyčil hlavu, poslouchal. Z lesa zazníval zvuk zvonce, jenž stával se vždy jasnějším. Od „kocournice“ vyjely saně, tažené rychlými koňmi. Tondík namáhal se, aby vstal. Zableskla mu naděje — dostane se do vsi. Hlas zvonku blížil se. Již byli nedaleko. Tondík vzepjal ruce a zvolal: „Zastavte, zastavte!“

Bujná hříbata lekla se temné postavy v sněhu a náhlého hlasu, vzepjala se a nechtěla s místa, Josef bil do nich bičem a klel.

„Zastavte, zastavte!“

Josef poznal hlas, povstal a prudkou ranou donutil koně k běhu.

„Tys to, opilče! Počkej!“

Tondík poznal teď teprve svého nepřítele, že chce jeti kol, nedbaje, zdali ležícího v sněhu zajede čili nic; viděl, že ruku napřáhá, aby ho bičem tal. — Veškerá síla, nenávist, lítost probudily se v něm. Koně k němu dojížděli. Bleskem vytrhl se ze sněhu, koně vzepjali se a couvali. Josef klel a mrskal je bičem.

„Zadržte, hospodáři, je zle!“ volal Valášek.

Saně byly na kraji silnice, nad oupadem; již byly by sletěly i s koňmi, kdyby Valášek nebyl vyskočil, koně zachytil a silným trhnutím na silnici je uvedl. Ale Josef, jenž dosud stál a bičem se oháněl, při silném tom trhnutí pustil otěže a vyletěl...

Narazil hlavou o kmen staré, o samotě stojící borovice a zapadl do sněhu.

Mezitím stál Tondík vzpřímen jako v bitvě. „Jedna, dvě!“ Ve větru vlál jeho vetchý plášť. Když Joza sletěl s kozlíku, máchnul rukou: „Jedna, dvě!“ Pak dodal, jako by si oddychl: „Přece jednou!“

Starší Olšák slezl pro bratra. Nesa ho v náručí, pracně probrodil se sněhem nahoru. Když ho položil do saní, obrátil se k Tondíkovi, jenž výše vzpřímen stál, a zahrozil mu pěstí. „Však se ještě shledáme!“

Tondík odpověděl: „Jedna, dvě!“

Saně odjely, v dálce zanikl zvuk zvonce.

Ráno našli tkalci, jdoucí s kusy do městečka, u kříže zmrzlého tambora. Až tam se dovlekl. Chtěl si odpočinout. —

Bylo to leknutí u Olšáků, když přinesli hospodáře mrtvého. Takový pohřeb, jaký měl bohatý sedlák, na čas již nebyl v okolí. Pan farář s kaplanem, učitel se zpěváky přijeli až do vsi, odkudž nesli mrtvého v slavném průvodu na hřbitov. Muzikanti hráli smuteční, v městečku zvonili všemi.

Za průvodem na saních vezli chudě sbitou truhlu, v níž odpočíval bývalý Olšákův sok, Antonín Lipeckých.

Zazpívali nad hrobem sedlákovým, vyzváněli; bez hluku vložili starého vojáka do hrobu u obruby.

Olšáková hořce plakala. A kdyby slzy její mohly padat, jako padá sníh, nejedna kousek by zaletěl k chudičké rakvi. A když tam chodila v létě, kdyby v svatojanské mušky mohly se proměnit, nejedna by poletovala tam nad nízkým, opuštěným hrobem; neboť ona klekala jen u toho hrobu s nádherným pomníkem.

LUMÍR, ROČNÍK I.

1873.